

Selvitys vastuuelan asettamista vaatimuksista

1. Selvityksen lainsäädännöllinen tausta

Vastuu vakuutusyhtiön varojen lainmukaisesta ja yhtiön toiminnan kannalta tarkoituksenmukaisesta sijoittamisesta on yhtiön hallituksella ja toimitusjohtajalla. Sijoitustoiminnan järjestämiseksi yhtiöllä on sijoitustoiminto. Työeläkeyhtiön varat on sijoitettava tuottavasti ja turvaavasti. Työeläkevakuutusyhtiön hallituksen on laadittava yhtiölle sen varojen sijoittamista koskeva suunnitelma (sijoitussuunnitelma), jossa on erityisesti otettava huomioon yhtiön harjoittaman vakuutusliikkeen luonne lakisääteisen sosiaaliturvan osana. Sijoitussuunnitelmaa laadittaessa on huomioitava, että yhtiön vakavaraisuuspääoma ja muut yhtiön vakavaraisuuteen vaikuttavat seikat on järjestettävä vakuutetun edut turvaavalla tavalla, ottaen huomioon tuottojen ja kulujen todennäköinen vaihtelu sekä arvioitavissa olevat muut epävarmuustekijät.

Vakuutusyhtiön hallituksella on kokonaisvastuu sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä sekä sisäisen valvonnan tilan vuotuisesta arvioinnista. Vakuutusyhtiöllä on oltava yhtiön toiminnan laatuun ja laajuuteen nähden riittävä sisäinen valvonta ja riittävät riskienhallintajärjestelmät. Hallitus hyväksyy vuosittain yhtiön riskienhallintasuunnitelman, joka kattaa myös sijoitustoiminnan sekä vakuutusteknisen riskienhallinnan.

Vakuutusyhtiölain 6 luvun 20 § mukaan vastuullisen vakuutusmatemaatikon on tehtävä riskienhallintaa ja sijoitustoimintaa varten yhtiön hallitukselle selvitys vastuuelan luonteen ja tuottovaateen sekä vakavaraisuuden ja maksuvalmiuden ylläpidon asettamista vaatimuksista. Vakuutusmatemaatikon selvitys kattaa myös Finanssivalvonnan edellyttämän selvityksen yhtiön sijoitussuunnitelmaa varten. Työeläkevakuutusyhtiöistä annetun lain 28 § mukaan sijoitussuunnitelmaan on liitettävä yhtiön vakuutusmatemaatikon lausunto siitä, täyttääkö yhtiön sijoitussuunnitelma vastuuelan luonteen asettamat vaatimukset yhtiön sijoitustoiminnalle.

Kappaleessa 2 käsitellään vakuutusyhtiölain 6 luvun 20 § edellyttämien asioiden sisältö. Muita sijoitustoiminnan ja riskienhallinnan kannalta olennaisia riskejä on selvitetty kappaleessa 3.

2. Vastuuelan luonne, tuottovaatimus sekä vakavaraisuuden ja maksuvalmiuden ylläpito

2.1 Vastuuelan luonne

Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Elon toiminta käsittää työntekijän eläkelain ja yrittäjän eläkelain mukaisen vakuutusliikkeen ja yhtiölle tätä varten kertyvien varojen sijoittamisen vakuutusten käsittämät edut turvaavalla tavalla. Yhtiö ei saa harjoittaa muuta vakuutusliikettä. Koko vastuuelka on euromääräinen, joten vastuuelkaan ei liity valuuttariskiä. Yhtiöllä ei ole tarvetta jälleenvakuutukseen. Pääosa vastuusta on TyEL-vastuuelkaa.

Työntekijän eläkelain mukainen yhtiön taseessa oleva varsinainen eläkevastuu on ns. laskuperustekorkosidonnaista etuusperusteista eläkevakuutusta, jossa diskonttokorko on kiinteä ja jossa (vanhuus-)eläkeosiin tehdään taattuja täydennyksiä. Koska järjestelmä on osittain rahastoiva ja pääosa eläkemenosta katetaan jakojärjestelmäosuuden kautta, on osa vastuuelasta jakojärjestelmään liittyviä puskurirahastoja. Osaa vastuuelasta käytetään myös tuottovaatimuksen puskurointiin. Yhtiön harjoittamaa vakuutusliikettä ja siihen liittyvää vastuuelan luonnetta, vakuutusmaksun määräytymistä sekä vakuutusteknisiä riskejä selostetaan tarkemmin muualla yhtiön internetsivuilla.

2.2 Tuottovaatimus

TyEL-vastuuvelalle tulee hyvittää sosiaali- ja terveysministeriön vahvistamien laskuperusteiden kautta määräytyvä vuosittainen tuottovaatimus, jonka taso seuraa TyEL 171 §:n 1. momentissa tarkoitettua vastuuelan täydennyskertoimesta, laskuperusteissa määritellystä diskonttokorosta (3 prosenttia) sekä TyEL 168 §:n 2. ja 3. momentissa tarkoitettua osaketuottosidonnaisen lisävakuutusvastuun muutoksesta sekä muista pienemmistä eristä, joissa vastuuelan korkona käytetään perustekorkoa.

Täydennyskertoimen eläkeyhtiöt hakevat yhteisellä laskuperustehakemuksella samansuuruisiksi kaikille yhtiöille ja se on sama myös kaikille muille TyEL/MEL -eläkelaitoksille. Diskonttokorko on määritelty yhtiöiden laskuperusteissa eikä sitä voida muuttaa vuosittain ja sitä käytetään rahastoitujen eläkeosien nykyarvon laskemisessa. Osaan vastuuelkaa sovelletaan perustekorkoa. Osaketuottosidonnaisen osuuden muutos määräytyy eläkelaitosten saaman keskimääräisen osaketuoton perusteella. Näiden euromääräistä yhteismäärää kutsutaan FIVA:n tunnusluvuissa tuottovaatimukseksi. Tuottovaatimuksen saavuttaminen tulisi ottaa sijoitussuunnittelun vähimmäistavoitteeksi. Jos yhtiö ei jonakin vuonna onnistu hyvittämään tuottovaatimusta, voidaan tappion peittämiseen käyttää (vakavaraisuuden salliessa) osittamatonta lisävakuutusvastuuta, sekä alan keskimääräisen osaketuoton osalta osaketuottosidonnaista lisävakuutusvastuuta, laskuperusteiden mukaisesti.

Sijoitusten tuotto syntyy sijoitettavissa olevasta käyvin arvoin lasketusta yhtiön käytettävissä olevasta sijoitusomaisuudesta. Euromääräinen tuottovaatimus voidaan myös suhteuttaa samoin laskettuun sijoitusomaisuuteen.

Sijoitussuunnitelman pitkän aikavälin tuotto-odotusta valittaessa on huomattava, että vastuuelka kasvaa vuosittain. Tällöin tuotto-odotuksen on oltava vastaavasti korkeampi, jos halutaan ylläpitää vähintään samaa vakavaraisuuspääomatasoa, jolla ollaan tarkastelun lähtökohdella. Lisäksi vakavaraisuuspääomasta kustannetaan asiakkaille hyvityksiä eli maksun alennuksia.

Tuottotarve määritellään sellaiseksi tuotoksi, jolla tuottovaatimus täyttyy, vakavaraisuuspääoma säilyy lähtötasolla ja maksunalennus saadaan katettua. Sijoitussuunnittelun pitkän aikavälin lähtökohdaksi voidaan ottaa tuottotarpeen saavuttaminen, edellyttäen, että vakavaraisuuspääomataso ei ole yliturvaava.

2.3 Vakavaraisuuden ylläpito

Tarve sijoittamisen riskejä puskuroiviin varoihin

Koska vastuuelan katteena olevat varat on sijoitettava laissa mainituista lähtökohdista käsin (tuottavasti ja turvaavasti), vakuutusyhtiön on pystyttävä kantamaan myös sijoitukseen liittyvä riski. Tämän riskin varalta yhtiöllä tulee olla paitsi vastuuta kattava sijoitusomaisuus myös riittävästi sellaista vakavaraisuuspääomaa eli vastuuelan ylittäviä varoja, joilla sijoitusriskiä voidaan puskuroida. Sijoitustappiot näkyisivät yhtiössä joko arvonmuutosten alentumisena tai osittamattoman lisävakuutusvastuun pienentymisenä. Vastuuelan täydentäminen vuosittain laskuperusteiden edellyttämällä määrällä (ks. tuottovaatimus) edellyttää sijoitusriskin lisäämistä. Siten vastuuelka vaikuttaa epäsuorasti vastuuelan ylittävän varallisuuden tarpeeseen.

Vakuutusmaksun mitoittaminen

Työeläkeyhtiöt valmistelevat ja hakevat yhdessä vakuutusmaksun ja vastuuelan perusteet. Työeläkelaitosten yhteistyö on säädetty laissa pakolliseksi eikä laskuperusteissa sallita merkittäviä poikkeuksia. Yhtiö osallistuu laskuperusteiden valmisteluun vakuutusmatemaatikon johdolla yhdessä aktuaaritoimen kanssa. Vakuutusmaksun mitoittaminen etukäteen niin, että se vastaisi tulevaa eläkemenoa, on mahdotonta ja näin ollen vuosittainen vakuutusliikkeen tulos vaihtelee. Vakuutusliikkeeseen liittyviin riskeihin, joista yhtiö vastaa, varaudutaan vakavaraisuuspääomalla. Systemaattisen ali- tai ylijäämän syntyminen vakuutusliikkeeseen seurataan ja tarvittaessa rajataan järjestelmätasolla.

Tarve vakavaraisuuspääomaan

Nykyisen lainsäädännön mukaan vakavaraisuuspääoma muodostuu sijoitusten ja vakuutusliikkeen puskuroimiseen käytettävissä olevista varoista (lähinnä arvostuseroista ja osittamattomasta lisävakuutusvastuusta). Vakavaraisuuspääomalle määritellään vakavaraisuusraja, joka on se työeläkelaitosten valvonnassa käytettävä pääomavaade, jonka alittamisesta eläkelaitokselle seuraa valvonnallisia toimenpiteitä.

Työeläkeyhtiön tulee tehdä taloudellisen aseman tervehdyttämisuunnitelma ja toimittaa se viipymättä Finanssivalvonnalle, jos yhtiön vakavaraisuuspääoma laskee alle vakavaraisuusrajan. Vähimmäispääomavaatimukseksi on määritelty yksi kolmasosa vakavaraisuusrajasta. Yhtiön vakavaraisuuspääoman laskiessa alle vähimmäispääomavaatimuksen sen tulee viipymättä toimittaa Finanssivalvonnalle lyhyen aikavälin rahoitussuunnitelma.

Vakavaraisuuspääomatarpeen mitoitus perustuu työeläkevakuutusyhtiöitä koskevan lain 7 luvun 17 momentissa tarkoitettuun vakavaraisuusrajaan, joka määritellään riskiteoreettisesti vastaamaan yhden vuoden vakavaraisuuspääomatarvetta ottaen huomioon sijoitusten jakautuminen eri omaisuuslajeihin sekä vakuutusriskit. Vakavaraisuusrajan laskemisesta on säädetty lailla ja sen perusteella annetulla asetuksella, jossa on määritelty omaisuuslajien pitkän aikavälin tuotto-odotukset, volatiliiteetit ja omaisuuslajien väliset korrelaatiot ja vakuutusriskin vakavaraisuusvaatimus. Laissa on säädetty myös sijoitusten hajauttamisesta. Hajauttamista koskevien rajojen ylittäminen kasvattaa vakavaraisuusrajaa. Lain mukainen vakavaraisuuslaskenta antaa säädösten mukaisen mitan yhtiön kokonaisriskille.

Turvaavuuden kannalta olisi hyvä, jos yhtiö toimisi vakavaraisuuden osalta riittävällä marginaalilla vakavaraisuusrajan yläpuolella. Tuottavuustarve – vastuuvelan tuottovaatimus – sekä kilpailu markkinoilla edellyttää sijoitusriskin ottamista. Sopivan painotuksen etsiminen on ennen kaikkea valintakysymys näiden kahden vaatimuksen välillä eikä sopivalle vakavaraisuuspääomamarginaalille yli vakavaraisuusrajan voi siksi antaa absoluuttista mittaa. Pienellä marginaalilla vakavaraisuusrajan alle joutuminen on todennäköisempää.

Vakavaraisuuspääoman määrää suhteessa vastuuvelkaan on myös seurattava. Jos sen määrä pienenee huolestuttavan alhaiseksi, alkaa se vaikuttaa ylipäätään työeläkeyhtiön mahdollisuuteen ottaa mm. sijoitusriskiä.

Eri omaisuuslajeihin erikseen liittyvää riskiä on selvitettävä sekä analysoitava sijoitustoiminnan omassa riskienhallintasuunnitelmassa. Vastuuvelan ja sen täydentämisen näkökulmasta sijoituslajien valinta ei ole olennaista vaan olennaista on yhtiön saama kokonaistuotto ja sen riskit. Osaketuottosidonnainen lisävakuutusvastuu ohjaa sijoittamaan osakkeisiin ja se puskuroi sijoitettujen osakkeiden riskin, kun osakkeita on n. 16–18 % sijoitusomaisuudesta. Osaketuottosidonnaiseen lisävakuutusvastuuseen kuitenkin liittyy myös poikkeamariski, joka voidaan vähentää sijoittamalla samalla tavalla noteerattuihin osakkeisiin kuin järjestelmässä keskimäärin.

2.4 Maksuvalmiuden ylläpito

Vastuuvelkaan liittyvien eläkkeiden maksaminen täytyy turvata kaikissa olosuhteissa. Tämä edellyttää yhtiön likviditeetin huolellista seurantaa.

Tilivuoden aikana eläkkeet maksetaan kuukauden alussa ja tililtä ne lähtevät edellisen kuukauden puolella Tulorekisterin käyttöönotto muuttaa työnantajien vakuutusmaksun maksamisen rytmiä. Maksu perustuu tulorekisteriin ilmoitettuihin palkkoihin ja pyritään veloittamaan tulorekisteriin ilmoittamisen jälkeen lopullisena yleensä viimeistään palkanmaksukuukautta seuraavan kuukauden loppuun mennessä. Maksutulon kehitys riippuu vakuutusmyynnin onnistumisesta, luottotappioista sekä kansantalouden kehityksestä.

Eläketurvakeskus suorittaa tai sille suoritetaan kustannustenjakosuorituksia kuukausittain. Lisäksi yhtiön on vastattava liikekuluistaan. Maksuvalmiuden ylläpitoon vaikuttaa myös se, miten sijoitusallokaatio valitaan. Tiettyjä sijoitusomaisuuslajeja ei pystytä likvidoimaan nopeasti.

3. Muita riskienhallinnan ja sijoitustoiminnan järjestämisen kannalta olennaisia riskejä

3.1 Yhtiön vakavaraisuuspääoman taso verrattuna alan vakavaraisuuspääomatasoon

Vakavaraisuuspääoman määrään suhteessa kilpailijoihin liittyy ongelma erityisesti tilanteessa, jossa yhtiön vakavaraisuusaste on yhtiöistä vähäisin.

Kun sijoitusmarkkinat ovat rajussa alaspäin suuntautuvassa tilassa ja vakavaraisuusasteet vähenevät, on sillä yhtiöllä, jolla on vakavaraisuuspääomaa vähiten suhteessa vastuovelkaan, suurin riski joutua selvitystilaan. Kun sijoitusjakaumat yhtiöiden välillä ovat merkittävältä osaltaan samanlaiset, myös vakavaraisuusasteet vähenevät liki samaa tahtia tällaisessa tilanteessa. Tilanteen jatkuessa tästä seuraa, että yhtiö jonka vakavaraisuusaste on vähäisin, joutuu ensimmäisenä valvontatoimiin johtavaan tilaan. Siksi vakavaraisuuspääomien kokonaismäärän seuraaminen verrattuna yhtiön omaan vakavaraisuuspääoman vähimmäismäärään nähden on olennaista. Lisäksi yhtiön on seurattava vakavaraisuuspääomaansa verrattuna keskimääräiseen ja olisi hyvä, jos järjestyssijoitus ei olisi viimeisten joukossa. Myös vakuutusliikkeen riskiin liittyy poikkeamariski, mutta sen merkitys on vähäisempi.

Työeläkeyhtiön sijoitustoiminta on osa työeläkkeiden rahoitusjärjestelmää. Konkreettisesti sijoitustuotot realisoituvat eläkkeiden rahoitukseksi tuottovaatimuksen kautta. Kun sijoitustoiminnan keräämiä tuottoja siirretään vastuovelkaan tuottovaatimuksen kautta, ne muuttuvat lopulta eläkeläisille maksettaviksi eläkkeiden osiksi. Tästä näkökulmasta on tärkeää, että sijoittaminen tehdään turvaavasti ja tuottovaatimus onnistutaan saavuttamaan.

TyEL-eläkejärjestelmässä tuottovaatimus määräytyy osin järjestelmän keskimääräisen vakavaraisuuden perusteella. Mitä korkeampi on keskimääräinen vakavaraisuus, sitä suurempia täydennyksiä voidaan siirtää varsinaiseen vastuovelkaan, josta varat lopulta käytetään eläkemenoon. Kun järjestelmätasoinen vakavaraisuus kasvaa, myös tuottovaatimus kasvaa.

Tuottovaatimuksen saavuttaminen on siis jonkin verran vaikeampaa eläkeyhtiölle, jolla vakavaraisuuspääomaa on keskimääräistä vähemmän. Tuottovaatimukseen liittyy siten poikkeamariski.